

BUDAPEST, II. KERÜLET, MARGIT KÖRÚT 19–21. (HRSZ. 13374)

Iroda- és lakóépület építése

Lelőhely-azonosító: 42713, 70015, 73651

KULCSSZAVAK: őskor, középső neolitikum, település, késő bronzkor, urnamezős kultúra, temető, urnás-hamvasztásos temetkezés, római kor, 1. század, erődítésárok, 1-2. század, temető, 2-3. század, település, épület, kút, középkor, település, épület, alagút, kora újkor, török kor, temető

BUDAPEST, DISTRICT II, 19–21 MARGIT BOULEVARD (PLOT NO. 13374)

Construction of an office and residential building

Site IDs: 42713, 70015, 73651

KEYWORDS: Prehistory, Middle Neolithic, settlement, Late Bronze Age, Urnfield culture, cemetery, urn cremation burial, Roman Age, 1th century, fossa, 1th-2th century, cemetery, 2th-3th century, settlement, building, well, Middle Ages, settlement, building, tunnel, Early Modern Period, Ottoman Era, cemetery

2020. május 18. – 2021. március 22. között a telken régészeti megfigyelést és megelőző feltárást folytattunk. Bencze Zoltán 2010-ben, 2011-ben és 2012-ben végzett próbafeltárást a terület déli felén, de az újkori és török kori síroknál mélyebb rétegeket szinte sehol sem érintett.

A 2020–2021. év ásatása során új eredményként előkerült késő bronzkori urnamezős időszak (Kr. e. 1250–900) temetőjéből több mint 50 szórt és urnás hamvasztásos rítusú temetkezést tártunk fel. A későbbi bolygatások mellett a térszín erőteljes délkeleti irányú lejtéséből következő eróziós folyamatok miatt egyes sírok helyére csak néhány nagyobb kő és elszórtan jelentkező cseréptöredék alapján következtethetünk. Ugyanakkor elsősorban a telek keleti, mélyebb részein eredeti helyzetükben lévő temetkezések is előkerültek, amelyek 1–7 edényt (urnák, tálak, korsók, csészék stb.) tartalmaztak. Az egyik sírban egy, a korszakból ismert csizmaedényt is elhelyeztek. (1. kép) Az urnaként funkcionáló edényekből az emberi maradványok mellett számos, a máglyán megégett bronz viseleti tárgy és kozmetikai eszköz (pl. tű, borotva) is előkerült. Néhány sír esetében kőpakolás nyomait is megfigyelhettük: olykor egy-egy nagyobb lapos kővel vagy kisebb kőda-

Between May 18, 2020 and March 22, 2021, archaeological monitoring and a preventive excavation were carried out on the site. Zoltán Bencze conducted trial excavations in 2010, 2011, and 2012 on the southern part of the area, but these rarely reached layers deeper than the modern and Ottoman-era burials.

As a new result of the 2020–2021 excavation, more than 50 burials of the Late Bronze Age Urnfield period (c. 1250–900 BC), representing both scattered and urn cremation rites, were brought to light. Due to later disturbances and erosion caused by the pronounced (southeastward) slope of the terrain, in some cases the locations of graves could only be inferred from larger stones and scattered pottery fragments. At the same time, especially in the lower-lying eastern parts of the plot, burials in their original position were also found, containing 1–7 vessels (urns, bowls, jugs, cups, etc.). One grave contained a so-called boot-shaped vessel characteristic of the period. (Fig. 1)

In addition to human remains, numerous bronze dress accessories and toiletry implements (e.g. pins, razors), burned on the pyre, were found inside the urns. In some cases, traces of stone packing were also observed: burials were sometimes covered with a larger

1. kép: Késő bronzkori hamvasztásos urnasír részletfotója a csizma alakú edénnyel (Fotó: Lamm Flóra)
 Fig. 1. Detail of a Late Bronze Age cremation urn burial with a boot-shaped vessel (Photo by Flóra Lamm)

rabokkal borították a temetkezéseket. A késő bronzkori topográfiai kutatásokból eddig ismeretlen, jelenleg még pontosan nem lehatárolható temető feltételezhetően összefügg a II. kerületben a Bem tér környezetében korábban lokalizált, megegyező korú településsel.

A vastag lejtőtörmeléket is tartalmazó őskori humuszréteg alján újkőkori település nyomait is megtaláltuk: néhány gödörobjektum mellett egy időszakos tüzelőhely maradványai középső neolitikus terület-használatra utalnak.

A feltárás nyugati, viszonylagos épségben megmaradt, rendkívül informatív szelvényfalánál az őskor időszakából öt horizontális réteget tudtunk megkülönböztetni, amelyeket régészeti korszakokhoz is tudtunk kötni.

A középkori, török kori objektumok által bolygott római kori jelenségek a telek északnyugati, felső lejtőjén 107,70 mBf körüli szinten jelentkeztek, és az altalajba mélyültek. A déli, legmélyebb részen 106,10–106,40 mBf körül terültek el a római kori köves szintek, a legalsó regisztrálható római kori objektumot pedig 105,40 mBf szintig ásták. A terület déli harmadában a római kori jelenségek közvetlenül a bronzkori rétegen húzódtak, illetve részben elbontották a bronzkori sírokat. A legkorábbi római kori objektum egy északnyugat–délkeleti irányú, 'V' keresztmetszetű árok volt, amelynek aljából Claudius–Flavius-kori *terra sigillata*k és egy vörösesbarna színű Rippenschale került elő. Az utóbbit a Flavius-korban már nem gyártották, így ez a

flat stone or smaller stone pieces. The cemetery—previously unknown from Late Bronze Age topographical research and not yet precisely delimited—likely relates to a contemporaneous settlement previously identified in District II around Bem Square.

At the base of the thick prehistoric humus layer, which also contained slope debris, traces of a Neolithic settlement were identified: alongside several pits, the remains of a temporary hearth indicate Middle Neolithic occupation.

In the relatively well-preserved and highly informative western section wall of the excavation, five horizontal layers from the prehistoric period could be distinguished, which were also assignable to archaeological periods.

Roman-age features, disturbed by medieval and Ottoman features, appeared on the northwestern, upper slope of the plot at around 107.70 a.B.S.l* and cut into the subsoil. In the southern, lowest part, Roman stone surfaces were found at around 106.10–106.40 a.B.S.l, while the deepest recorded Roman feature extended down to 105.40 a.B.S.l. In the southern third of the site, Roman features lay directly above the Bronze Age layer and in some cases partially destroyed Bronze Age graves.

The earliest Roman feature was a northwest–southeast oriented ditch with a 'V'-shaped cross-section, from the bottom of which Claudian–Flavian-era

* above Baltic Sea level

lelet a korai keltezést megerősíti. A *fossa* viszonya a Bem téri, Tiberius-kori, valamint az attól északra feltételezett, későbbi, de még 1. században létező táborhoz egyelőre nem vizsgálható (Nagy 2023). Ezt egy kelet–nyugati irányú, lekerekített aljú árok, valamint egy temetkezés vágta. A halott mellé egy 1. század végén – 2. század elején készült korsót és egy márványozott díszű tányért helyeztek. Ezen a környéken ebből az időszakból korábban nem ismertünk temetkezést. A Bem tér 3. számú telek kora római kori sírjai, valamint a három, nem egyidőben ásott *fossa* az 1. században akár több táborra, illetve a körüli vagy későbbi temetőre utalhat.

Az erózióknak és csuszamlásoknak köszönhetően egy 2-3. századra keltezhető épületre csak néhány kőfal és omladék utalt. A Rómer Flóris utcához közeli részen azonban egy helyiség déli fala a bejárat ajtókeretének részleteivel majdnem egy méter magasan

terra sigillata and a reddish-brown Rippenschale were found. The latter was no longer produced in the Flavian period, supporting an early date. The relationship of this *fossa* to the Tiberian-period camp at Bem Square, and to a later 1st-century camp hypothesized further north, cannot yet be determined (Nagy 2023). This ditch was cut by an east–west oriented ditch with a rounded bottom and by a burial. Grave goods included a jug dating to the late 1st–early 2nd century and a marbled ware plate. No burials from this period had previously been known in this area.

Due to erosion and landslides, a building dated to the 2nd–3rd century was only indicated by a few stone walls and collapse debris. However, near Rómer Flóris Street, the southern wall of one room survived to nearly one meter in height, including part of the doorway frame. (Fig. 2) A carved threshold stone, fragments of

2. kép: Római kori épület délnyugat felől (Fotó: Nagy Alexandra)

Fig. 2. Roman-age building from the southwest (Photo by Alexandra Nagy)

megmaradt. (2. kép) A faragott küszöbkő, a kisméretű falfestmény és a stukkótöredékek mind az épület díszesebb korszakáról tanúskodnak.

Középkori beásással erősen elbontva találtunk egy 2. századra vagy 3. század első felére keltezhető tégláégető kemencét. (3. kép) A felszín alatti szerkezetét, tüzelőnyílását, rostélyát és boltíveit egyes részein még meg tudtuk figyelni. A kemence nagyjából szögletes, 4×4 méteres alapterületűre egészíthető ki. A fűtőcsatorna átégett része kelet felé három méterre nyúlt ki, amelyből túléggett, deformálódott téglák is előkerül-

wall painting, and stucco all attest to the high prestige of the building.

A brick kiln dated to the 2nd century or the first half of the 3rd century was found heavily disturbed by a medieval pit. (Fig. 3) Parts of its substructure, firing channel, grate, and vaulting could still be observed. The kiln likely had an approximately square ground plan of about 4×4 m. Its firing channel extended about three meters eastward, from which overfired, deformed bricks were also brought to light. By the time the kiln was in use, the stone building was probably already

tek. A téglavető műhely működésének idején a kőépület feltehetően már használaton kívül állt, a kemence kiásásakor a fal keleti részét elbontották. Viszont az épület előterében elterülő omladékba 4. századi érmek keveredtek.

Az épülettől délre ásott római kori kútból bukkant elő egy kisméretű, a három Campestres számára állított oltárkő (4. kép), amelyet feltételezhetően eredetileg a lovastáborhoz közeli szentélybe helyeztek.

A középkorban ez a terület Felhévízhez tartozott, a település központja a Duna, pontosabban a mai Margit

abandoned, and its eastern wall was demolished during the construction of the kiln. However, 4th-century coins were found mixed into the debris in front of the building.

From a Roman-age well south of the building, a small altar dedicated to the three Campestres was brought to light (Fig. 4), probably originally placed in a sanctuary near a cavalry camp.

In the medieval period, this area belonged to Felhévíz, whose centre lay near the Danube, roughly in the area of today's Margit Bridge. The excavation area

3. kép: Római kori téglavető kemence (Fotó: Nagy Alexandra)
Fig. 3. Roman-age brick kiln (Photo by Alexandra Nagy)

híd közelében helyezkedett el. A mostani feltárás helyszíne ennek a városnak a peremterületére esett. A feltárás során egy észak–déli irányú épített alagút került elő, amely valamikor a 15. század végén készülhetett, mellette egy leégett épület falait is megtaláltuk. Ehhez a középkori telekhez kapcsolódóan egy kút és néhány nem falazott oldalú pince/verem is felszínre került.

A telek déli szomszédságában áll az Országúti Szent István első vértanú templom, mely a 18. században épült. Még 2010–2012-ben a templom északi oldalán feltárássra került a hozzá kapcsolódó temető részlete. Már ekkor kiderült, hogy a 18. századi keresztény sírok mellett egy török kori temető is elhelyezkedik a területen. A török kori temető végighúzódott a telek

4. kép: Campestresnek szentelt oltárkő (Fotó: Nagy Alexandra)
Fig. 4. Altar stone dedicated to the Campestres
(Photo by Alexandra Nagy)

formed part of the town's periphery. A north–south oriented built tunnel, probably constructed in the late 15th century, was uncovered, along with the walls of a burnt building. Associated with this medieval plot, a well and several unlined cellars/pits were also brought to light.

Immediately south of the site stands the Church of St. Stephen the Protomartyr of Országút, built in the 18th century. Excavations conducted between 2010 and 2012 on the north side of the church already revealed part of its associated cemetery. It became clear that alongside 18th-century Christian burials, an Ottoman-era cemetery was also present.

The Ottoman-era cemetery extended along the entire length of the plot, while in the 18th century two

teljes hosszában, a 18. században azonban már két elkülönülő temető létezett: az egyik a templom közvetlen közelében, míg a másik a Rómer Flóris utca mellett húzódott. A korszaknak megfelelően a holttestek mellkasán, illetve a kezük körül keresztek, olvasók, kegyérmek helyezkedtek el. Mindannyiukat koporsóban temették el, melynek a famaradványai olykor meg is maradtak. A sírokat nyugat–keleti tájolással alakították ki, és az elhunytak fejét nyugati irányba helyezték.

A török korban a város szélén jelölték ki a temetőket, s ezek egyikének részletét tártuk most fel. A sírokat délnyugat–északkelet irányba tájolták, és a halottak feje került a déli irányba. A kiásott gödörben a holttest fölé többnyire ferdén csak egy deszkát helyeztek, amelynek famaradványai számos esetben megmarad-

separate cemeteries existed: one close to the church and another along Rómer Flóris Street. In accordance with the period, crosses, rosaries, and devotional medals were placed on the chest or around the hands of the deceased. All were buried in coffins, traces of which sometimes survived. The graves were oriented west–east, with the head to the west.

During the Ottoman Era, cemeteries were located at the edges of settlements, and a portion of one such cemetery was uncovered here. The graves were oriented southwest–northeast, with the head to the south. In most cases, a single plank was placed diagonally over the body, and its wooden remains often survived. No grave goods—neither clothing nor other objects—were found with the skeletons. (Fig. 5)

5. kép: Török kori temetkezések (Fotó: Papp Adrienn)

Fig. 5. Ottoman-era burials (Photo by Adrienn Papp)

tak. A vázak mellett semmilyen melléklet – ruha vagy egyéb tárgy darabja – sem került elő. (5. kép)

Az ásatáson előkerült *terra sigillatá*t dr. Gabler Dénes, a római kori üvegleleteket Kelemen Zsófia Zsuzsanna határozta meg.

RÉSZTVEVŐK: Papp Adrienn ásatásvezető régész, †Végh András ásatásvezető régész, Gálvölgyi Orsolya régész, Lamm Flóra régész, Nagy Alexandra régész, Szilas Gábor régész, Tóth Farkas Márton régész, Bertók Bianka régésztechnikus, Bojtár Erzsébet régésztechnikus, Bruda Ildikó régésztechnikus, Duschanek Júlia régésztechnikus, Kelemen Zsófia Zsuzsanna ré-

The *terra sigillata* finds were identified by Dr. Dénes Gabler, and the Roman glass finds by Zsófia Zsuzsanna Kelemen.

CONTRIBUTORS: Adrienn Papp (archaeologist), †András Végh (archaeologist), Orsolya Gálvölgyi (archaeologist), Flóra Lamm (archaeologist), Alexandra Nagy (archaeologist), Gábor Szilas (archaeologist), Farkas Márton Tóth (archaeologist), Bianka Bertók (archaeological field technician), Erzsébet Bojtár (archaeological field technician), Ildikó Bruda (archaeological field technician), Júlia Duschanek (archaeological field technician), Zsófia Zsuzsanna Kelemen (archaeological field tech-

gésztechnikus, Langer Dániel régésztechnikus, Milbich Tamás régésztechnikus, Szabó Balázs régésztechnikus, Urbán Hedvig régésztechnikus, Virágh Levente régésztechnikus, Kevevári Zsolt geodéta, Viemann Zsolt geodéta

Nagy Alexandra – Papp Adrienn – Szilas Gábor

nician), Dániel Langer (archaeological field technician), Tamás Milbich (archaeological field technician), Balázs Szabó (archaeological field technician), Hedvig Urbán (archaeological field technician), Levente Virágh (archaeological field technician), Zsolt Kevevári (surveyor), Zsolt Viemann (surveyor)

Alexandra Nagy – Adrienn Papp – Gábor Szilas

Irodalom

Nagy 2023 • Nagy, Alexandra: A Bem téri római alatábor és vicusa (The ala camp and the adjoining vicus at Bem Square). In: *Befejezetlen történet – Tanulmányok Kovács Eszter emlékére*. Szerk. Véghe, András. Budapest, 2023, 164–181.

References

Nagy 2023 • Nagy, Alexandra: A Bem téri római alatábor és vicusa (The ala camp and the adjoining vicus at Bem Square). In: *Befejezetlen történet – Tanulmányok Kovács Eszter emlékére [An Interrupted Story – Studies in memory of Eszter Kovács]*. Ed. Véghe, András. Budapest, 2023, 164–181.